

MIERNY (210) ai

mierny (209), **miarny** (1); mierny : miarny *MurzNT* (2:1).

e oraz a jasne.

comp mierniejszy (7); -ejszy (2), -(e)jszy (5).

sg m N mierny, mierniejszy (51). ◇ G miern(e)go (4). ◇ D miern(e)mu (3). ◇ A mierny (8), miern(e)go (4). ◇ I miernym (8). ◇ L miernym (2) *RejWiz*, *Mącz*, miern(e)m (1) *GórnDworz*. ◇ V mierny (1). ◇ f N mierną, mierni(e)jszą (10), miern(a) (6). ◇ G miern(e)j (9). ◇ A mierną (11). ◇ I mierną (4). ◇ L miern(e)j (3). ◇ n N mierné (24); -é (5), -(e) (19). ◇ G mierného, mierniejszého (11); -ého (4), -(e)go (7). ◇ D miern(e)mu (1). ◇ A miern(e), mierni(e)jsz(e) (3). ◇ I miernym (3), miern(e)m (2); -ym *BielKron* (2); -ym : -(e)m *GliczKsiąż* (1:2). ◇ L miernym (7). ◇ V miern(e) (1). pl N m pers mierni, mierni(e)jszy (5). subst miern(e) (9). ◇ G miernych (6). ◇ D pl miernym (1). ◇ A subst miern(e) (5). ◇ I m miernymi (5) *KrowObr*, *WujNT*, *SienLek*, miern(e)mi (1) *BibRadz*. n miernymi (1). ◇ L miernych (2).

Składnia comp: mierniejszy nad kogo (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Umiarkowany; mediocris, moderatus Mącz, Modrz, Cn; permediocris Calep, Cn; symmetros Mącz; commodus, concinnatus, habilis, iustus, moderabilis, modicus, tempestivus, tenuis Cn* (203) : *Mediocris, Szredny/ wczelny/ mierny/ prawie wczelny. Mącz* 213b, 436c; *Calep* 785a.

W przeciwstawieniu: »mierny ... niemierny« (1): *Mierneć rzeczy długo trwają/ Niemiernie hnet przeftawają BierEz* O4.

α. W funkcji rzeczownika: »mierne« (3) :

Przysłowie: *Bo pomni ná to nieboże Iż mierne dłużej trwać może RejRozpr* G4, G4 marg; *Mierne długo trwa á niemiernie leći/ Ledwe więc czálem iż zoftaną śmieci. RejZwierc* 217v.

A. W ujęciu ilościowym lub wartościującym: przeciętny, nie za duży i nie za mały itp. (zwłaszcza nie za duży); średniej wielkości, ilości, natężenia, długości trwania, stopnia, wartości; *tolerabilis Mącz* (107) : *OpecŻyw* 37v; obliczyć [ma] téż niezmarłfczone ij bez żadné zmazy/ náiafnieyffé/ ktoreé [!] *rumianoftz mierná kráfi. OpecŻywList* C; pyłfe *Epifanius yz* była panna czudna na obliczu barzo myernego wroftu *PatKaz III* 120v, 119v, 122; *VRina* prawie: albo nie prawie zołtha: cienkiew wodnołci albo mierney. *FalZioł V* [4]v, I 1c, 2d, 121d, II 2d [2 r.], 3a (14); *BielŻyw* 102, 145; *Oczy czarnawe á mierney wielgołci, zna: fpokoynego, powolnego, cichego GlabGad* N6v, K7v, Ov; *BierRozm* 19; *SeklWyzn* f2; Nie broń dzyeciom náuki miernego karánia/ Wybáwifz iego duftę/ s pykielnego zdánia. *BielKom* C2v; *GliczKsiąż* E6v, G5; *GroicPorz* C4v; *RejWiz* 62; ná pułnocy od miáftá gory wdzięczne á mierne/ ná kthorych ogrody y winnice *BielKron* 283, 448v, 451v; *KwiatKsiąż* P2v; In tolerabilem formam redigere civitatem, W miernym ftanie poftánowić ták yáko może być/ ták wczás nie owłzeki źle. *Mącz* 457b, 211d, 436c; Abowiem mierna praca/ y ciáło twierdzi y rozum. *SienLek* 3v; przetho won czás czyłtymi á miernymi fye pokármy karmić *SienLek* 41v; ktoré [wilgołci] fye iednák w nas mnożą/ z iedzenia y z pičia miernie y dobrze z mierného [możliwa téż lekcja: zmierného] *SienLek* Vuu3, 4 [2 r.], 5v, 7v, 10, 11 (19); *GórnDworz* P4v, Hh8; A iżby ftrony práwuiące fię niebyły zbytniemi nakładami od łádu obciążone/ trzebáby poftánowić iáką mierną zapłátę *ModrzBaz* 92v, 75v; Tákże

y winá becżki iedney mierney/ ná sześć tyśięcy ludzi ztáło *SkarŻyw* 311, 32, 412; *WujNT* 249, 452; *PowodPr* 63, 72; *SkarKaz* 381b, 385b; by im [*rotmistrzom*] też mierne doroczne iurgielty ná to poštąpić. *VotSzl* E2v.

mierny w czym (3): Serapio Sebeften iest mierne w ciepłosci y w zimności *FalZioł* III 15b, II 8c, III 34c.

W połączeniu z parą antonimów przymiotnikowych (3): *SienLek* 25; Y rozum sam to vkázuie/ gdyż nie wżycy ludzie iednacy. Są iedni bárzo dobrzy/ drudzy bárzo źli/ trzeci mierni. *SkarKaz* 382b; Muzyká z sześci y ośmi głólow fkládána/ ma w łobie rózne głófy: wyfokie/ niskie/ mierne. *SkarKazSej* 676b.

W przeciwstawieniu: »mierny ... zbytni« (6): Iestliby nieprzešpieczność była dla głodu/ Thedy gi richło oddalić pokarmem y napoim miernym á nie zbytniem. *FalZioł* V 32; *GlabGad* G5; *SienLek* 144v; Lecż y niewolá y wolność zbytnia przemierzła iest: iáko záś oboiá rzecz mierna/ y do długości trwála iest/ y do mnińmáńia v ludzi bárzo dobra. *ModrzBaz* 72; *SkarŻyw* 298; *GórnRozm* I4v.

W charakterystycznych połączeniach: mierna(-e, -y) becżka, bicie, bladość, bogactwo, chodzenie, chuć, ciepłość (2), cierpność, dostatek, głos, gory, jedzenie (jedza) (7), jurgiel, karanie (3), krew (2), krok, napoj, ogień (3), płacz, picie (4), pokarm (2), pokoj, potrzeba (2), pożytek, pożywanie (używanie) (3), praca (4), purgacyja, robota, rozmawianie, rumianość, rzecz(y) (3), rzeka, słodkość, smutek, sprawa, stan, staranie, starość, suchość, śliskość, śmiechy, tarcie, trudzenie, trun(e)k (2), uformowanie, wiatr, wielgość (2), wilkość, włosy, wodność (2), wolność, wydwarzanie, wzbieranie, wzrost, zapłata, żywność; *mierny w ciepłosci* (3).

Wyrażenia: »mierne chowanie« = *umiarkowany tryb życia* [szyk 3:1] (4): Żywot też przepuścić po miernym chowaniu/ lekárłtwem niektorym/ ktore czyści Kolerę *SienLek* 40v, 4v, 58 marg, 124.

»miernym obyczajem« = *miernie, średnio* (5): Mocz they lactuki domowey iest zimna y wilka miernym obyczaiem. *FalZioł* I 73d, I 71d, II 10a, III 6b, 16d.

Szeregi: »lekki a mierny« (1): Włafne karánye oycowi/ bićim lekkim á myernem hámowác fyná *GliczKsiąż* G4.

»mały i mierny« (1): Acz y w máłych y miernych sřprawách bez niey fię nic poczynác nie ma: iednák poważne y wielkie [...] modlitwę gorącą wyćiągáią. *SkarKaz* 609b.

»tak mierny, jako średni« (1): á obiedwie ty części łá naczynim cznoty/ gdy kto ták ná miernych bogactwach/ iáko ná frzedney nauce przełtaie *KwiatKsiąż* K.

a. *O klimacie: umiarkowany, najodpowiedniejszy dla mieszkańców* (11): Náyduie fie s piřmá iz przed potopem nigdy deřzcz áńi žimá nie bywála/ ludzie czáfy mieli mierne *BielKron* 5v, 5v marg, Kkkk3.

mierny ku czemu (1): Tá część świátá iest namnieyřza ze dwu/ ále ku mięřzkáńiu miernieřza [!]/ bo áńi gorąca áńi bárzo žimna *BielKron* 271.

mierny w czym (1): [*Hiszpania*] Mierna w cieple y w žimnie/ w rzekách y w deřzczu/ tylko wiátr pomorřki ná czás iey przekaża. *BielKron* 278.

Wyrażenie: »mierne powietrze« [szyk 3:3] (6): *FalZioł* V 55v; *BielKron* 260v, 440v, 443, 445; SŁuřność y potrzebno człowieku mieřzkác ná powietrzu miernym/ gđzie nieieřt wielkie goráco/ ktoreby wilkoć przyrodzoná wyřuřzáło *SienLek* 2v.

b. *Należący do stanu średniego (1)*: niemáło pánienek zrozmáitych łtron nábierawłzy/ ták zacnych iáko podłych/ y miernych: ná trzy ie rzędy y kłáštory rozdzieliłá *SkarŻyw* 141.

B. *W ujęciu jakościowym: powściągliwy, hamujący się, unikający przesady (87)* :

a. *O cechach człowieka: właściwie posiępujący; abstinens Calag (65)* : *FalZioł* V 51; *BibRadz* 1.*Cor* 9/25; *BielKron* 144v, 183v; *Moderatus*, *Mierny*/ *powściągliwy*/ *niewykrocny Mącz* 228c, 447a; *mierny człowiek*/ *nie duzołciá*/ *nie moczá łtrzymawa łie od złego/ ále iz woley/ áni chęci niemiał ku złe czynieniu. GórnDworz* Ff6; *Calag* 349a; *Calep* 668b.

mierny w czym = robiący coś z umiarem (9): *OpecŻyw List* Cv; *PatKaz III* 145, 147; *GlabGad* O, O2, O8; *BielKom* A3v, B7; *Która [ręka boża]* iest łpráwiedliwa iest y miełosierna/ [...] w gniewie mierna. *CzahTr* C2.

W połączeniach szeregowych (17): bo then mąż ku włzitkim cznotam był zrzádzony, łpráwiedliwy łilny, łmiały, mierny. *BielŻyw* 94; *GlabGad* O, O2, O8; *BierRozm* 14; *Więc kiedy będzie mierny/ łtateczny/ niewielomowny/ włtydliwi/ miłosierni* rć. to iułz bożek *MurzNT* 51; *BielKom* A3v, C5v; *GliczKsiąż* 06; *GroicPorz* b3v; *KrowObr* 7, 62, 129v; *BielKron* 27, 279v; *GórnDworz* Gg4; *BielSjem* 6.

W charakterystycznych połączeniach: mierny człowiek(4), mąż, żywot; mierny w gniewie, w postępkoch, w każdej rzeczy, we spaniu, w sprawach wszelkich, we wszem, w wymowie (mowieniu, rozmowie) (3).

Szeregi: »sprawiedliwy abo mierny« (1): ábowiem ielcze to nie iest łpráwiedliwy/ ábo mierny/ ktory ras ábo kilká/ tylko ná okaż ták łię popiłze *GórnRozm* L2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»wdzięczny i mierny« (1): [*Sergiusz czwarty*] łwiętego żywotá v ludzi/ wdzyęczny y mierny/ ku Bogu włzytek łwoy vmyłł obrocił *BielKron* 176.

αα. *W funkcji rzeczownika (1)* : *Mierny* nikomu nie vczyni złołci *RejZwierc* 217v.

α. *Skromny, przyzwoity, spokojny, łagodny; temperatus BartBydg, Mącz, Cn; modestus Mącz, Calep; mansuetus BartBydg (15)* : *Temperatus*, *mansuetus*, *moderatus*, *wczesny*, *myerny BartBydg* 156.

mierny komu (1): Then [*Bolesław Chrobry*] był [...] *mierny/ łwoim poddánym BielKron* 345v.

W połączeniach szeregowych (6): *FalZioł* V 36; [*Leo trzeci*] był *mierny/ pokorny/ łichy/ trzeźwi/ czyłty/ obrońcá vbogich łsirot y wdow BielKron* 168v, 345v; *Modestus*, *Mierny/ skromny/ obyczáynny/ łichy/ ktory nie rad wylata. Mącz* 228c, 443a; *BielSjem* 5.

Szeregi: »mierniejszy a łichy« (1): iz ná iego [*Orfeusza*] gędzenie rzeki łtawály/ á kámienie łkakáło/ y *Luciper* w piekle mierniejłzy á łichy bywał *BielKron* 25v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»mierny a obyczáynny« (1): *Apollo* bog *Troiánłki* widząc *dzyeweczkę bárzo mierná á obyczáynná y cudná práwie bołką Kálándrę/ prołił iey o wdzyęczny vpominek BielKron* 55v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»mierny i pokorny« (1): s ktorych [*wnuczków*] tákielez ieden był *mierny y pokorny/ drugi okrutny. BielKron* 103. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»mierny, (abo) skromny« [szyk 2:1] (3): *Mącz* 443a; *Calep* 668b; *Młodzielnce* takze nápomina y áby byli *trzeźwi (marg)* *miernymi ábo skromnymi. (-) WujNT Tit* 2/6. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»mierny i wstydlivy« (1): Był młodzieniec krafny/ wzroftu wyfokiego/ á bárzo mierny y wftydliwy *SkarŻyw* 290.

αα. *W funkcji rzeczownika* (1) :

W przeciwstawieniu: »wszeteczny ... mierny« (1):*GórnDworz* L2 *cf Szereg*.

Szereg: »skromny, mierny« (1): Znam ia te pány/ kthorzy ná wżetecznego y pátrzyć nie mogą/ á fkromnego/ miernego bárzo miłuią. *GórnDworz* L2.

β. *Prowadzący racjonalny tryb życia, mało jedzący i pijący; sobrius* *Mącz* (12) : ci dlá obłudnych poftów/ łami liebie przekładaia a wuczniách pańfkych/ nad które trudno ktomiál miernieifzy być/ wftawiczną ich miarność potwárzaia *MurzNT* 38v, 51; *BielKron* 108v; *Mącz* 330d.

mierny w czym (3): Biodra łuche [...] czyftego człowieka vkazuią, á miernego w karmi *GlabGad* P6; *Mącz* 398a; *BielSpr* 53.

W połączeniu szeregowym (1): Rad to widzę towarzyfzu miły/ Gdiś ieft trzeźwi mierny nie opiły *BielKom* F2.

αα. *W funkcji rzeczownika* (4) : *SienLek* 18; (*nagł*) Obzárły do Miernego. (-) Lepfzy moy wždy pánie mierny/ Obiad łzáfranny á pierny/ [...] Niż twoy s kápuftą á s chrzanem. *RejZwierc* 231v, 231v.

γ. *Nie żyjący w zbytku, poprzestający na małym; frugalis* *Mącz*, *Calep*, *Cn* (4) : *Mącz* 138a; *Frugalis* -*Skrąmny*, *skrzętny*, *mierny*. *Calep* 437a.

Szereg: »mierny a wstrzymały« (1): był [*Epikur*] philozoph barzo mierny á wftzymały zbytkow wftelkich *BielŻyw* 103.

αα. *W funkcji rzeczownika* (1) : Przetoć mierny je[st] bo[ga]ty, Iż mu statczą jego płaty *BierRozm* 20.

b. *O działaniu i sytuacjach życiowych* (22) : *PatKaz III* 121; A iż lie vniesć nie da łzczęfcu ni przygodzye/ Iedno záwždy mył chowa mierną ná łwobodzye. *RejWiz* 18; W żonach niewftydliwe áni mierne záchowanie máia. *BielKron* 450v; *Mącz* 443b; áby/ ktore [*namiętności*] łą złe/ [...] ábo wczás były vmorzone/ ábo ku dobremu obrocone/ ábo iednák w mierney fkromności záchowane *ModrzBaz* 7v.

α. *Niezbytkowny, nie dogadzający, surowy* (15) : *FalZioł V* 61v; *RejWiz* 15, 56v; Skromne vbioy/ mierne ochędoftwo/ Smetne domoftwo. *WisznTr* 17; To Krol kto Pan w miernym chlebie/ Pompy kładzie niżej liebie *RybGęśli* C3.

W połączeniach szeregowych (2): Obierz żywot łpokoyny/ pocźciwy/ á mierny/ Nikomu nie łzkodliwy/ cnotliwy/ á wierny. *RejWiz* 81; *Mącz* 19a.

Wyrażenie: »mierne(-y) życie, żywot« [*szyk 5:2*] (4:3): *BierEz* M3v; O doftoyna łwobodo kto ciebye wżywa/ S cnotą w miernym żywocie práwie łwiętytm bywa. *RejWiz* 104v, 81; *SienLek* 45, 120v; A nie będzieć fię zdála potrzebna rzecz vczyć mu fię tego/ iákoby mógł przyść ku miernemu życiu [*ad vitae moderatum*] *ModrzBaz* 15, 82v.

Szeregi: »mierny a porządny« (1): W Przełztych troich Kfyęgách była Náuká naprzod o Miernym á porządnym życiu/ ktorymby mogło zdrowie tym trwálze być *SienLek* 45.

»skromny a (i) mierny« (3): *Mącz* 297c; włzytcy do fkromnego á miernego życia kárności máia być przyciągnieni [*ad frugalitatis et parsimoniae disciplinam revocandi*]. *ModrzBaz* 82v; *KochPij* C2v.

β. *Uprzejmy, łagodny* (2) : Ktorego vporu (iako lie godziło) pirweyielmy miernymi słowy bronili
ForCnR E; BielKron 226.

2. *Znajdujący się pośrodku, między dwiema innymi rzeczami* (2) : który [raj] ludzie vczeni wykłádaią rozmáićie być: iedni ná ziemi drudzy ná niebie/ drudzy w miernym mieyfcu pod obłoki. *BielKron 466, 466v.*

3. *Przymiotnik od „mierzyć” ‘określać wielkość’* (1) : Mensus, Mierzony/ Mierny. *Mqcz 219d.*

a. [Służący do mierzenia: jachteli 60 i 2 sądki, zbanów 8 miernych, rozmiarków 7 *InwMieszcz 1573 nr 181*]

4. *Przymiotnik od „mierzyć” ‘celować’* (3) :

a. *Służący do celowania* (2) :

Wyrażenia »waga (a. ważka) mierna« (2): *BielSat N2*; Kulá ma być kámienna/ iáko cebr ná wielkość/ Miey ná to wagę mierną/ kędy trzeba náprość. *BielSjem 38 [idem BielSat]*.

b. *Celny, dobrze celujący* (1) :

Wyrażenie: »oko mierne« (1): wedle dębu tego Luk zawięsił/ znak ściąćcia/ y oká mierného. *KochFr 67.*

******* *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Medius, Pośrzedni/ mierny/ íredny. *Mqcz 213a.*

Synonimy: **1.** *umiarkowany*; **B.a.α.** *łagodny, skromny, spokojny*; **β.** *powściągliwy* **b.α.** *surowy, ścisły*; **β.** *łagodny.*

Cf MIERNE, NIEMIERNY, WIEKOMIERNY